

123. Tőkés László református lelkész összeállítása az erdélyi református egyház helyzetéről a nyolcvanas években. (Részlet.) Kolozsvár (?), 1984. szeptember 10.

[...] ¹ Úgy tűnik, az állami hatóságok elérkezettnek látják az időt, hogy a romániai magyarok emez utolsó bástyáját, a magyar egyházakat is végső ostrom alá vegyék. Talán a nemzeti egyháznak a lengyel eseményekben játszott szerepe is erre készíteti őket most, amikor Erdélyben a nemzetiségi és vallási megújulás határozott jelei mutatkoznak.

A romániai református egyház viszonylatában teljes bizonyossággal megállapítható a külső nyomás növekedése és a beavatkozás erősödése. A két világháború közötti Romániában a létért való küzdelemben vezető szerepet vitt a romániai magyaroknak mintegy felét magába foglaló református, ún. „magyar vallás”, illetve egyház, demokratikus, zsinat-presbiteri szervezetével. Ugyanakkor Erdély történelmében betöltött pozitív szerepével, haladó, megtartó hagyományával egyik legfőbb akadálya lett a román elnemzetlenítő politikának. Ezért igyekszik most ellenállását megtörni, autonómiájától megfosztani, a tömegektől elszakítani a Kultusz-államtitkárságon (Departamentul Cultelor) keresztül érvényre jutó egyházpolitika.

A hatalom, politikai céljai elérésére a „kettős vezetés” általános módszerét alkalmazza. Vagyis: a tulajdonképpeni egyházi vezetés (püspökök, igazgatótanács stb.) az állami egyházügyi hivatal és területi képviselői által megkettőződik. A püspökség semmit sem tesz az illetékes egyházügyi hatóságok megkérdése, jóváhagyása nélkül, illetve hatásköre sokszor amazok utasításainak puszta végrehajtására korlátozódik. Erősen sarkítva a kérdést: egyre kevésbé beszélhetünk egyházpolitikáról, *egyházi állampolitikáról* kell beszélnünk ma már. A hatvanas évektől kezdődően a belső egyházvezetésben végbement személyi változások, az egyházvezetők opportunizmusa oda vezetett, hogy az egyházon belül a vezetés teljes mértékben külső érdekek szolgálatában áll. A legtöbb esetben nehéz megállapítani, hogy – akár folyó ügyekben is – a püspökök, vagy az egyházügyi inspektorok hoztak-e döntést, vagy intézkedést. A területi (megyei) állami inspektorok teljhatalmú urai a hatáskörükbe tartozó egyházaknak, illetve egyházrészeknek, s szigorú pártfegyelem alatt álló végrehajtói a központi egyházpolitikának. Ennek ismeretében mondhatnánk, hogy az egyházi vezetők csupán e hatalmi gépezet kényszerű kiszolgálói. De nem így van. A püspökök (a nagyváradai és a kolozsvári) nem védekezhetnek a „parancsra tettem” mentségével, nem egyszerűen származásuk alárendeltjei a hatalomnak, hanem kollaboránsok. Egyházi méltóságukkal ők legitimizálják a külső beavatkozást. S miközben hivatalosan állam és egyház szétválasztásának tökéletes megvalósulását propagálja az állam, addig valójában soha nem látott egybefonódásukról beszélhetünk. Ezt az összefonódást legmagasabb szinten a két püspök társadalmi tisztsége tükrözi: Papp László nagyváradai püspök a Nagy Nemzetgyűlésben képviselő, Nagy Gyula kolozsvári püspök pedig a Szocialista Egységfront országos elnökségének a tagja.

Egészen egyedi esetként: Papp László állami-közéleti minőségében mint országgyűlési képviselő tagja a Nagy Nemzetgyűlés mellett működő egyházügyi bizottságnak, mely az országos egyházpolitika irányítójaként felette áll a kultusz-államtitkárságnak, s így püspökként egyszemélyben belső végrehajtója és külső befolyásolója is az egyházak ellen irányuló politikának.

---

¹ A jelentés elején a szerző bevezetőjében leszögezi: a kollektív jogoktól megfosztott erdélyi magyarságnak nem maradt más lehetősége, mint az oktatás és az egyházi élet szűkreszabott kereteinek kihasználása, ám az előbbi a hetvenes években sikerült „államosítani” (románosítani), és ezért az egyházak maradtak az utolsó „identitás-megőrző bástyák”.

A külső személyi kultusznak és hatalmi központosításnak sui generis egyházi mása a *klerikalizmus*, mely a püspöki hatalom diktatórikus megnyilvánulásaiban jut kifejezésre. Az evangélium, a reformáció szellemét és az egyház zsinat-presbiteri szervezetét háttérbe szorítva, az állam feltétlen támogatásának birtokában a püspökök a gyülekezettől nyert hatalmukat az állam hatalmával cserélik fel, és „Krisztus egyházát” fokozatosan államegyházzá alakítják át. Ezáltal az állami hierarchiába beilleszkedve, állami egyházi funkcióvá degradálják le a püspöki tisztséget, s az egyházon belül az abszolút állami hatalom képviselőiként jelennek meg. [...] ²

A mindinkább szórványhelyzetbe jutó romániai református egyház az utóbbi évtizedekben szükségszerűen sok gyülekezetet veszített. A társadalmi átalakulások, az iparosítás, az urbanizáció, az erőltetett elnemzetlenítés stb. következtében több tucatnyi önálló gyülekezet szűnt meg, illetve vált szórványegyházzá. Ezt a – jóindulattal – természetesnek nevezhető folyamatot igyekszik a hatalom mindenáron fokozni. A hivatalos egyház – ellenintézkedések megtétele helyett (pl. fokozott szórványgondozás, a felduzzadt nagyvárosokban új gyülekezetek alapítása, belmisszió kiterjesztése stb.) elébe megy a központi-állami kívánalomnak, s maga is engedelmes eszköze lesz az önfelszámolásnak.

Ennek szellemében hirdették meg mintegy tíz esztendeje az ún. „bokrosítás” központi egyházi programját, melynek értelmében az ún. életképtelen egyházakat fel kell számolni, s hozzá kell csatolni a megmaradt erősekhez.

Ez a tervzet a felszámolandó gyülekezetek részéről heves ellenállásba ütközött. Száz-két-száz lélekszámú, lefojtott kisebbségi gyülekezetek, amikor visszautasították az összezsugorítást, amikor önálló státusuk minden áron való megtartása mellett döntöttek, és határozottan ellenállta a megsemmisítő központi intézkedéseknek, hitükről, élni akarásukról, és áldozatkészsgükéről tettek bizonyosságot. [...] ³

Kevésbé látványos, de következményeiben annál súlyosabb támadás megy végbe a *presbitériumok* ellen.

Néhány éve vezették be a presbiteri választások hatósági ellenőrzését. Eszerint a választásokat megelőzően minden lelképásztor köteles bemutatni a helyi hatósági embereknek a jelölt listáját, s ez utóbbiaknak joguk van bárkit is törölni a jelöltek közül. A törvénytelen hatósági beavatkozás ilyenformán tovább szűkíti az egyházvezetés mozgásterét, s a presbitérium társadalmi összetételének spektrumát. [...] ⁴

Erdélyi Magyar Hírügynökség, 1984/47. sz. jelentés.

2 Kihagytuk az „állami klerikalizmus” című fejezetet, a „hatalmi szukcesszió”-t alátámasztó néhány konkrét példát, és a Tökés István püspökhelyettes nyugdíjaztatásának esetét.

3 Kihagytuk a Protestáns Teológiára felvehető diákok számának korlátozását, és annak következményeit. Lásd a 142. sz. dokumentumot.

4 A presbiteri nyilvántartás kérdését nem közöljük.